

ЕСТЕТСКО ВАСПИТАЊЕ

Појам и историјски развој естетског васпитања

Естетско васпитање у најтешњој је вези са појмом естетика која се дефинише као *филозофијска дисциплина која проучава лепо и уметност* (Грлић, у: *Педагошка енциклопедија*, 1989:188). Лепота је својствена материји и начину њене обраде. Без естетске компоненте васпитања не би се могло говорити о хармонијском утицају на формирање личности. У процесу естетског васпитања, плански и систематски развијају се способности уочавања, доживљавања, вредновања и стварања лепог у различитим сферама живота (уметности, раду итд.). Између осталог, човек је способен да буде хомо естетикус (*homo esteticus*) и по томе се разликује, узвишенији је, од осталих биолошких врста.

Савремена педагогија незамислива је без естетског васпитања које се схвата као равноправна компонента (или вид, како га назива Ефремов, 2010:117) хармонијски развијене личности, уз физичко и здравствено, морално, интелектуално и радно подручје. Ова подручја могуће је раздвојити само теоријски. У пракси, у стварном животу све те, и остале компоненте (еколошко, економско, патриотско, грађанско и тд.) нераскидиво су повезане и испреплетане.

Естетско васпитање је са циљем усмерен процес *развитка код васпитаника способности опажања, схватања и стварања лепог у природи, животу и уметности* (Селиванов, 2000:64). Томе, између осталог, доприноси слушање вредних музичких дела, читање одабране литературе, учествовање у различитим клубовима, секцијама (спортским, уметничким), организацијама. *Природа, рад, естетика техничких средстава такође се јављају као средства естетског развитка деце...* (Крившенко, 2005:120). Овај аутор, такође, истиче велику улогу музеја, позоришта и удружења допунског образовања у развоју естетског васпитања деце. *Повећано интересовање за естетско васпитање условљено је феноменом слободног времена које је у порасту* (Митровић, у: *Педагошка енциклопедија*, 1989:189). Правилан начин његовог коришћења доприноси побољшању квалитета живота. *Да би човек у слободном времену посећивао позоришта, концерте, изложбе, музеје и читаонице, да би се бавио певањем, свирањем, сликањем, или неком другом естетском активношћу – потребно је да има основну општу естетску културу* (*Педагошка енциклопедија*, 1989:189). Могућности за развој естетског односа према окружењу постоје у сваком човеку.

Кроз целу историју људског друштва, циљ, садржај и облици естетског васпитања зависили су од доминирајућих моралних, естетичких представа, од етничких особености, културних и уметничких традиција и обичаја, природних услова (Российская

педогогическая энциклопедия, 2/1999:626). У Руској педагошкој енциклопедији и другим стручним изворима (Джуринский, 2000, и др.) се наводи да је нерашчлањеност религије, морала и естетског сазнања у цивилизацијама древног Истока предодредила да уметност буде у функцији васпитања. Притом је садржај естетског васпитања у свакој од ових цивилизација – Кинеској, Индијској и Јапанској, обележен религијом и националним особеностима, коју изражавају: различити керамички предмети (посуде), накит, архитектура и скулптуре, цртежи, игре, плесови и др. Естетика је саставни део многих церемонија у овим цивилизацијама, као и у Античкој цивилизацији.

У античкој Грчкој је, такође, као што је добро познато, афирмисана идеја о *калокагатији* (васпитању савршеног човека) која се исказује кроз *тројединство* – истине, добра и лепоте, на које се педагогија ослањала од свог *зачетка*. Стога није случајно што се у до сада помињаним стручним изворима основне тенденције у развоју теорије и праксе естетског васпитања у европској култури и образовању најтешње повезују са античком традицијом. Део те традиције су и размишљања и *естетске анализе* Платона и Аристотела, као и других истакнутих филозофа из тог периода које су обогатиле педагошку мисао на том подручју. Платон је сматрао да музика представља основу васпитања *зато што ритам и хармонија најдубље продиру у унутрашњост душе и највише је обузимају, уносећи у њу племенитост и отменост, али само када је музичко образовање добро вођено...* (Платон, 2002:84). Тако образован човек, према његовом мишљењу, моћи ће најлакше да запази све оно што је несавршено у делима природе и човека. *Такав ће човек имати најживљи осећај непотпуности тих дела и оправдано ће бити њима незадовољан, док ће се, напротив, похвално постављати према лепим делима, налазећи у њима задовољство, уграђиваће их у своју душу као њену најбољу храну, па ће тако постати уједно леп и добар* (Платон, 2002:84).

Естетски садржаји налазе своје место и у *древном Риму*, тј. у концепцији *литерарно-реторичког образовања* (Российская педогогическая энциклопедия, 2/1999) и касније у епохи хуманизма и ренесансе. У то време посебан утицај на развој *елемената теорије естетског васпитања* имају – Леонардо да Винчи и Виторино де Фелтре.

Током XVII и XVIII века естетско васпитање ће се наћи у *центру дискусија* многих педагога – Џона Лока, француских просветитеља и других. Таква тенденција ће се наставити и у XIX веку чему ће додатни допринос дати конституисање естетике као посебне области научног знања. Естетским се васпитањем у то време баве и познати педагози – Песталоци, Фребл и Хербарт, а у другој половини XIX века и *реформаторска педагогија* – слободно васпитање, радна школа и др. *У савременом образовању сачуван је значај класичне и народне уметности и таквих наставних предмета, као уметничко васпитање, визуелна комуникација, литература* (Российская педогогическая энциклопедия, 2/1999:628).

Познати српски педагог Вићентије Ракић одбранио је 1911. године у Лајпцигу докторат на тему *Васпитање игром и уметношћу*. Схватања о овој теми примењивао је у свом раду на Катедри за педагогију Филозофског факултета у Београду све до 1938. године. Данас естетско васпитање доживљава процват и примену на многобројним подручјима људског стваралаштва.

Циљ и основни задаци естетског васпитања

Да би могао уживати у уметности човека је потребно естетски образовати. Значење лепог (естетског) као објективног својства предмета и појава зависи од способности субјекта да ту лепоту уочи, доживи, промисли и према тим претходним претпоставкама вреднује.

Основни задаци које естетско васпитање има су:

- развијати способности уочавања лепог,
- оспособљавати за доживљавање лепог,
- формирати способности вредновања лепог, и
- неговати стваралачке естетске способности.

Развијање способности уочавања лепог је почетна претпоставка у овом низу. Уколико нешто боље, пуније и јасније естетски перципирамо, утолико ће снажнији бити и естетски доживљаји. То утиче на формирање профињенијег естетског укуса и критеријума. Естетско опсервирање (опажање) манифестује се у могућности индивидуе да у предметима (и појавама) анализује (рашчлањује) и синтетизује (саставља) особине које покрећу естетска осећања. Зато је потребно у процесу дуготрајног естетског васпитања да се развијају адекватне способности. Пре свега мисли се на способности разликовања боја, форми, ритма, композиције, покрета, стилова, тоналитета и друго. Од најранијег узраста младима је потребно омогућити да посматрају разноврсне предмете и појаве и да запажају њихова својства.

Формирање способности доживљавања лепог зависи од естетске перцепције. Опажање је у вези са емотивним елементима. Распон снаге естетских осећања креће се од блажег облика, допадања, до снажног узбуђења. *Снажна осећања богате емоционални живот, подстичу на размишљање и стваралачку делатност* (Јовановић, 1998:75). Зависно од естетске сензибилности и степена образованости посматрача (субјекта), уочена естетска својства могу да произведу различит интензитет чувства радости, дивљења, одушевљења, ведрине и полета. Уз то, естетска осећања изазивају снажне доживљаје као што су: стање узбуђења, прочишћења, саосећања, узвишености, трагичности, безизлажности...

Формирање способности естетског вредновања укључује развој естетског сазнања и односа према стварности и уметности. Најважније при том јесте сазнање естетског идеала као друштвено условљеног схватања о савршеној лепоти у природи, друштву, човеку,

раду и уметности. Да би се могла проценити естетска вредност потребно је да се изгради естетски укус. Он доприноси познавању, сигурном распознавању истинских квалитета - лепог, хармоничног, складног, узвишеног, аутентичног, од квазиуметности, кича и шунда. Без знања о естетски вредним квалитетима нема ни естетског опажања, потпунијег доживљавања, изражавања и стварања лепог.

Неговање стваралачких естетских способности постиже се директним учешћем свих ученика у различитим облицима физичког, литерарног, ликовног, музичког, драмског, радно-техничког и филмског изражавања и стваралаштва. Ово доприноси развоју њихове самосталности, иницијативности, маште, креативности, оригиналности и инвентивности. Естетске способности омогућавају ученицима да изразе специфичност своје личности, свој поглед на свет, да оплемењују себе и своје окружење.

Принципи естетског васпитања

Приликом естетског васпитања потребно је да се води рачуна о принципу очигледности, принципу систематичности, принципу поступности, принципу свесне активности, принципу интереса, принципу васпитне вредности, принципу рационализације и економичности, принципу многостраности, принципу индивидуализације.

Принцип очигледности односи се не само на чуло вида, него на активност свих чула у процесу стицања знања и развијања способности. Перципирање делова непосредне стварности утиче и на развој осталих психичких функција, пре свега памћења, маште, емоционалног доживљавања.

Принцип систематичности упућује на потребу успостављања логичког следа радњи и догађаја у процесу уочавања, доживљавања, стварања и евалуације естетских објеката посматрања.

Принцип поступности проистиче из начела систематичности. Заснива се на правилима: од лакшег ка тежем, од једноставног ка сложеном, од ближег ка даљем и од конкретног ка апстрактном.

Принцип свесне активности: Свесна човекова активност подстиче његов развој. У подручју естетског васпитања од посебне вредности су перцептивне активности, активности изражавања мисли. Оне се могу изразити бојом, линијом, обликом, речима итд. Могу да буду слободне активности, репродуктивне, продуктивне, једноставне, сложене и практичне активности.

Принцип интереса подразумева да целокупни наставни рад буде заснован на личној мотивацији ученика (васпитаника).

Принцип васпитне вредности упућује на потребу бирања садржаја који имају васпитну вредност у организованом и плански вођеном васпитном раду.

Принцип рационализације и економичности: Као и у многим другим областима добро је да се води рачуна о рационализацији и економичности. Рационализација изискује мисаону прераду. Потребно је мисаоно вођење конкретним активностима у процесу перципирања, доживљавања, креирања и вредновања лепог. Економичност се односи на средства за рад, простор, време итд.

Принцип многостраности упућује на потребу усмеравања пажње и тражење лепоте на разноврсним предметима.

Принцип индивидуализације упозорава на потребу уважавања индивидуалних специфичности сваког ученика.